

die weliswaar, aldus een zijner redacteuren die in de oorlog nogal eens persoonlijk contact met hem had, 'niet afkerig was van nationaal-socialistische denkbeelden'<sup>1</sup>, maar wij zien die denkbeelden als weinig geprofileerd. Wèl achten wij het mogelijk dat Holdert het gevecht dat hij, teneinde zijn bedrijf te behouden, met de Duitsers wilde aangaan, met bezorgdheid tegemoet zag: zouden zij nog consequenties verbinden aan het beleid dat hij in de eerste wereldoorlog gevoerd had?

Wij hebben maar schaarse aanwijzingen wat de bij uitstek gesloten *Telegraaf*-eigenaar in zijn hotelsuite dacht en overwoog in de periode die nog zou verstrijken voor hij in de zomer van '44 in Frankrijk overleed. Eenzaam zat hij in dat hotel, zich opvretend over de politieke kapriolen van zijn zoon Henri, geheel beheerst, naar het schijnt, door die ene vraag: hoe 'red' ik mijn bedrijf? In de zomer van '40 zag ook hij de Duitsers als de definitieve overwinnaars; een aanwijzing daarvoor ligt in het feit dat hij via hen trachtte, een deel van zijn kapitaal uit Amerika naar bezet Nederland terug te krijgen. Had hij nog op Duitslands nederlaag vertrouwd, dan zou hij zich ook niet zoveel zorgen gemaakt hebben over eventuele Duitse pogingen, zijn krantenbedrijf te kopen. Nu gingen die zorgen zijn beleid bepalen.

Nog vóór hem van die pogingen gebleken was, had Holdert voor zichzelf al vastgesteld dat hij een welwillende houding jegens de nieuwe machthebbers zou aannemen. Anders dan de raad van commissarissen van de NRC besloot hij dus, in te gaan op een Duits verzoek, het dagblad dat de Duitsers wilden uitgeven, *Die Deutsche Zeitung in den Niederlanden*, door de *Telegraaf* te laten drukken en expediëren; redactie en administratie van het Duitse blad kregen werkruimte in het *Telegraaf*-gebouw. Men had daar evenwel niet voldoende zetcapaciteit maar dat probleem werd opgelost: de raad van commissarissen van het *Algemeen Handelsblad* keurde goed dat het zetsel voor het Duitse dagblad in het bedrijf van het *Algemeen Handelsblad* vervaardigd zou worden. Korte tijd later ging Holdert nog een stapje verder: aan de directeur van de drukkerij 'Elsevier' (NSB'er sinds '35) gaf hij machtiging, het weekblad *De Misthoorn* te drukken dat in ons land de tegenhanger moest zijn van *Der Stürmer*. Er werd bij die gelegenheid door de functionaris van Schmidts *Generalkommissariat* die de herverschijning van *De Misthoorn* wilde bevorderen, Schwier, bedreigd dat de drukkerij 'Elsevier', als ze niet tot medewerking bereid was, gesloten zou worden, maar die factor was zeker niet de enige die bij Holdert een rol speelde,

<sup>1</sup> PRAC-Amsterdam: p.v. inz. *De Telegraaf* (26 april 1946), p. 6 (getuige J. B. Th. Spaan) (Doc II-800, a-1).